LAUSUNTO

Helsinki 12.5.2025

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Viite: VNS 2/2025 vp

Asia: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

pääekonomisti Otto Kyyrönen, otto.kyyronen@soste.fi, p. 040 168 0943

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029.

Tiivistelmä SOSTEn kannasta: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ehdotukset syventävät julkisyhteisöjen alijäämää 0,4 miljardilla eurolla vuonna 2026 ja 1,4 miljardilla eurolla vuonna 2027, vaikka julkinen talous oli viime vuonna 4,4 prosenttia alijäämäinen. Alijäämien kasvu johtuu pääosin suurituloisiin kohdistuvista veronkevennyksistä, joilla tuskin on merkittäviä vaikutuksia kotimaiseen kysyntään tai talouskasvuun. Hallitus paikkaa julkisyhteisöjen alijäämää kertaluonteisesti vuonna 2027 siirtämällä Valtion eläkerahastosta miljardi euroa valtion budjettiin. Päätös heikentää julkisen talouden rahoitusasemaa pitkällä aikavälillä. Veronkevennyksiä kompensoidakseen hallitus ehdottaa uusia leikkauksia muun muassa sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin sekä kuntien peruspalveluiden valtionosuuksiin. Tämä on erittäin huolestuttavaa, sillä leikkaukset kohdistuvat todennäköisesti haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin ja koulutukseen.

Julkisen talouden suunnitelman iso kuva: tehottomia veronkevennyksiä suurituloisille

- Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ehdottamat veronkevennykset hyödyttävät pääosin suurituloisia ja vähentävät verotuloja merkittävästi ilman suuria vaikutuksia kotimaiseen kysyntään tai investointeihin. Veromuutosten yhteisvaikutukset sekä työttömyysvakuutusmaksujen korottaminen voivat jättää pieni- ja keskituloiset ilman lisätuloja veronkevennyksistä huolimatta.
- Suomen julkinen talous oli 4,4 prosenttia alijäämäinen vuonna 2024. Ehdotukset syventävät alijäämän tasoa entisestään, mikä rikkoo EU:n finanssipolitiikan sääntöjä.
- Valtion eläkerahaston kertaluonteinen tuloutus miljardilla eurolla vuonna 2027 paikkaa julkista alijäämää vain tilapäisesti ja heikentää pitkän aikavälin rahoitusasemaa.

Pääministeri Petteri Orpon hallitus ehdottaa, että korkeimmat marginaaliveroasteet lasketaan 52 prosenttiin, minkä lisäksi indeksitarkistus jätetään tekemättä ylimpien marginaaliveroasteiden alentamisen tuloluokissa. Muutokset vähentävät verotuloja 335 miljoonaa euroa ensi vuonna. Päätös hyödyttää vain yli 96 000 euroa vuodessa tienaavia palkansaajia: esimerkiksi 10 000 euroa kuussa tienaavien nettotulot kasvavat vuonna 2027 noin 2 400 euroa vuodessa. Lisäksi pieni- ja keskituloisten ansiotuloverotusta kevennetään 525 miljoonalla eurolla vuonna 2026, mikä kasvaa 650 miljoonaan euroon vuonna 2027. Muutos lisää 1 600–7 000 euroa kuussa tienaavien kotitalouksien nettotuloja 140–390 euroa vuodessa.

Samalla hallitus ehdottaa ay-jäsenmaksujen verovähennyksen poistamista, mikä lisää verotuloja 190 miljoonaa euroa vuosittain ja kiristää noin kahden miljoonan ay-jäsenen verotusta. Veronkiristyksen vaikutus riippuu tuloista ja ay-jäsenmaksun suuruudesta: 2 000 euroa kuussa tienaavan henkilön verotus kiristyy 47–320 euroa vuodessa ja 3 500 euroa tienaavan verotus 66–430 euroa vuodessa. Täten hallituksen veropaketin yhteisvaikutukset pieni- ja keskituloisten ay-jäsenten nettotuloihin voivat olla jopa lähellä nollaa. Työhuonevähennyksen ja työsuhdepolkupyörien veroedun poistamisella on vastaavanlaisia kiristäviä vaikutuksia. Lisäksi ennätysheikko työllisyystilanne on johtamassa siihen, että työttömyysvakuutusmaksuja korotetaan ensi vuonna 0,25–0,75 prosenttiyksikköä. Tällöin 2 000–6 000 euroa kuussa tienaavan palkansaajan nettotulot vähenisivät

40–300 euroa vuodessa. Työttömyysvakuutusmaksujen korotusta ei ole huomioitu julkisen talouden suunnitelmassa.

Hallitus ehdottaa Suomen nimellisen yhteisöverokannan alentamista 20 prosentista 18 prosenttiin vuonna 2027, vaikka Suomen yhteisöverokanta on jo valmiiksi EU:n keskiarvon alapuolella. Päätös vähentää verotuloja vuosittain vajaalla 900 miljoonalla eurolla. Yhteisöveron alentamista on perusteltu sen investointeja ja talouskasvua edistävillä vaikutuksilla, mutta perusteluille ei löydy selvää tukea suomalaisesta tai kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta. Etenkin tuoreen tutkimusnäytön mukaan yhteisöveron alennus on päinvastoin tehoton keino edistää investointeja ja talouskasvua.

Vaikka yhteisöveron alentaminen keventää ensisijaisesti yritysten verotusta, veronkevennys vaikuttaa osinkojen kautta kotitalouksien nettotuloihin. Viime vuonna julkaistussa suomalaistutkimuksessa havaittiin, että yhteisöveron alennuksesta noin puolet kohdistuu Suomen suurituloisimpaan prosenttiin. Tässä tuloryhmässä bruttotulot olivat keskimäärin 296 100 euroa vuonna 2023. Myös yritysten ulkomaalaiset omistajat hyötyvät veronalennuksesta merkittävästi.

Toisin sanoen puoliväliriihessä päätettyjen veronkevennysten ja -kiristysten yhteisvaikutukset todennäköisesti lisäävät pääsääntöisesti vain suurituloisten nettotuloja. Koska suurituloisten rajakulutusalttius on matalampi kuin pieni- ja keskituloisilla eli suurituloiset kuluttavat pienemmän osan lisätulostaan, suurituloisiin kohdistuvat veronkevennykset eivät elvytä kulutuskysyntää. Yritysverotusta koskevan tutkimuskirjallisuuden mukaan investoinnitkaan tuskin lisääntyvät yhteisöveron alentamisen seurauksena. On todennäköistä, että mittavien veronkevennysten taloudelliset vaikutukset jäävät vähäisiksi.

Tilastokeskuksen mukaan Suomen julkinen talous oli viime vuonna 4,4 prosenttia alijäämäinen. EU:n finanssipolitiikan säännöt vaativat, että jäsenmaan alijäämä ei saa ylittää 3 prosenttia BKT:stä, eli Suomen alijäämä rikkoo selvästi EU:n asettamaa rajaa. Tästä huolimatta hallituksen ehdotusten suorat vaikutukset syventävät alijäämän tasoa 0,4 miljardia euroa vuonna 2026 ja 1,4 miljardia euroa vuonna 2027.

Vuonna 2027 julkista alijäämää paikataan Valtion eläkerahastosta tehtävän kertaluonteisen tuloutuksen avulla. Valtion eläkerahastosta siirretään budjettiin noin miljardi euroa, mikä kuitenkin heikentää julkisen talouden rahoitusasemaa pidemmällä aikavälillä, kun tulevia korkomenoja vähennetään tuottaviin investointeihin tarkoitetuilla varoilla. Vuodesta 2028 lähtien tuloutus ei enää vähennä julkisen talouden alijäämää. Valtion eläkerahaston varojen käyttö yhteisöveron alentamisesta koituvan verotulomenetyksen kertaluonteiseen paikkaamiseen vuonna 2027 on arveluttava.

Sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä sosiaaliturvaan on panostettava enemmän

- Hallitus ehdottaa 10 miljoonan euron lisäleikkausta sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin, minkä seurauksena sote-järjestöiltä leikataan yhteensä 140 miljoonaa euroa nykyisen hallituskauden aikana. SOSTE vaatii lisäleikkauksen perumista.
- Hallitus on leikkaamassa sosiaalihuollosta 100 miljoonaa euroa, vaikka sosiaalihuolto kärsii jo valmiiksi resurssipulasta. SOSTE suosittelee leikkauksen perumista.

- Kela-korvauksiin tehtävät lisäykset eivät lyhennä hoitojonoja. SOSTE esittää varojen kohdentamista julkisen perusterveydenhuollon vahvistamiseen.
- Maahanmuuttajiin kohdistuvat sosiaaliturvan ja sote-palvelujen heikennykset eivät tuo säästöjä, mutta vaikeuttavat haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilannetta.
- Sosiaaliturvaleikkaukset lisäävät pienituloisten määrää merkittävästi. SOSTE on ehdottanut lisäpanostuksia sosiaaliturvaan, joilla pienituloisten määrä vähenisi yli 20 000:lla. Rahoitus voitaisiin hoitaa esimerkiksi osinkoverotusta kiristämällä.

22.–23.4.2025 järjestetyssä puoliväliriihessä hallitus kasvatti sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin kohdistuvaa leikkausta 10 miljoonalla eurolla. Näin ollen sote-järjestöjen valtionavustuksia leikataan vaalikauden aikana peräti 140 miljoonalla eurolla eli yli kolmanneksella vuoden 2024 avustustasoon verrattuna. Tuoreen Sosiaalibarometrin ennakkotietojen mukaan 32 prosenttia hyvinvointialueiden johtajista kertoo, että asiakkaita ohjataan järjestöihin, jotta alueet voivat hillitä menojensa kasvua. Toisaalta tänä vuonna toteutettujen leikkausten seurauksena järjestöistä 24 prosenttia irtisanoo henkilöstöä, 13 prosenttia lomauttaa henkilöstöä ja 27 prosenttia lopettaa määräaikaisia työsuhteita. Lisäksi järjestöt ovat joutuneet supistamaan ja lopettamaan monia tärkeitä palvelujaan, kuten chat- ja kriisipuhelinpalveluja sekä vertais- ja kohtaamispaikkatoimintaa. On selvää, että sote-järjestöjen toimintaedellytysten murentaminen lisää jo valmiiksi tiukoilla olevien hyvinvointialueiden kuormitusta tai pahimmassa tapauksessa pudottaa ihmiset kaikkien turvaverkkojen ulkopuolelle. Näiden syiden vuoksi SOSTE vaatii sote-järjestöjen valtionavustuksiin kohdistuvan 10 miljoonan euron lisäleikkauksen perumista.

Vuoden 2024 kehysriihessä hallitus päätti sosiaalihuoltoon kohdistuvista sadan miljoonan euron leikkauksista, joista ei kuitenkaan kerrottu uutta tietoa puoliväliriihessä. Sosiaalihuollon suurimmat kustannukset ovat lastensuojelussa, ikääntyneiden palveluissa ja vammaispalveluissa, joista on jo säästetty lainsäädäntöä muuttamalla ja myös alijäämiensä kanssa kamppailevien hyvinvointialueiden omilla päätöksillä. Ihmisten selviytymistä ovat lisäksi vaikeuttaneet suuret leikkaukset sosiaaliturvaan sekä sote-järjestöjen toimintaan. SOSTE suosittelee, että sosiaalihuollon leikkaukset perutaan.

Hallitus ehdottaa omaishoitoon ja perhehoitoon lisättäväksi 16 miljoonaa euroa vuodesta 2026 alkaen. SOSTEn mielestä suunta on oikea, mutta kuten Omaishoitajaliitto on todennut, rahan käyttötarkoitus on vielä epäselvä, eikä summakaan ole suuri jaettavaksi 21 hyvinvointialueen kesken.

Julkisen talouden suunnitelmassa Kela-korvauksiin ehdotetaan yhteensä 226 miljoonan euron lisäystä vuosina 2026–2027. SOSTE katsoo, että Kela-korvauksiin varatut rahat tulisi suunnata hyvinvointialueiden rahoitukseen ja sitä kautta julkisen perusterveydenhuollon vahvistamiseen. Tämä on perusteltua, sillä Kela-korvausten korottaminen ei lyhennä hoitojonoja. Kelan viimevuotisen selvityksen mukaan korvausmenot kolminkertaistuivat, mutta yksityislääkäripalvelujen käyttö lisääntyi vain hyvin vähän.

Hallitus ehdottaa heikennyksiä maahanmuuttotaustaisten ihmisten sosiaaliturvaan ja sote-palvelujen saatavuuteen. Kotihoidontuen saamisen ehdoksi ehdotetaan kolmen vuoden asumisaikavaatimusta molemmille vanhemmille (ns. Norjan malli). Hallitus valmistelee uutta kotoutumistukea, joka korvaisi maahan muuttaneille maksettavan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen ensimmäisen kolmen vuoden ajan maahanmuutosta. Lisäksi laittomasti maassa oleskelevien terveydenhuoltoa rajoitetaan siten, että heille tarjottaisiin jatkossa pääsääntöisesti vain

kiireellinen terveydenhoito. Nämä toimenpiteet heikentävät haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilannetta, eikä niistä edes synny julkisen talouden suunnitelman mukaan säästöjä. SOSTE ei kannata näitä ehdotuksia.

SOSTE on huolissaan jo tehtyjen päätösten vaikutuksista erityisesti pieni- ja keskituloisten kotitalouksien toimeentuloon ja hoitoon pääsyyn. Sosiaali- ja terveysministeriön 23.9.2024 julkaisema sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten arviointi osoittaa, että pelkästään vuosina 2024–2025 tehtävät sosiaaliturvaleikkaukset lisäävät pienituloisten määrää noin 100 000 henkilöllä. Lisäksi sosiaaliturvaetuuksien indeksikorotukset on jäädytetty vuoteen 2027 saakka ja toimeentulotukeen on suunnitteilla lisäleikkauksia, minkä vuoksi pienituloisten ihmisten määrä kasvaa Suomessa edelleen nykyisestä useilla tuhansilla. Ennen puoliväliriihtä SOSTE laski SISU-mikrosimulointimallilla, että sosiaaliturvaetuuksien indeksikorotuksen, työttömyysturvan lapsikorotuksen sekä työttömyysturvan ja yleisen asumistuen suojaosien palauttaminen vuodesta 2026 alkaen vähentäisi pienituloisten määrää noin 19 200:lla vuonna 2026 ja 21 200:lla vuonna 2027. Uudistuksesta seuraava lisäkustannus (255 milj. € vuonna 2026) voitaisiin rahoittaa esimerkiksi kiristämällä listaamattomien yhtiöiden osinkoverotusta.

Kuntatalouden ehdotuksiin liittyy merkittävää epävarmuutta

- On vaarana, että kuntien peruspalveluiden valtionosuuksiin tehtävä 75 miljoonan euron säästö kohdistuu koulutukseen tai työllisyyspalveluihin. Tämä ei olisi kestävää.
- Kuntatalouden tuloja koskeva ennuste perustuu oletukselle, jonka mukaan suhdannetilanne paranisi vuosina 2026–2029. On kuitenkin useita syitä olettaa, että näin ei käy.
- Yhteisöverotuoton menetys on korvattava kunnille täysimääräisesti siinäkin tapauksessa, että yhteisöveron alentamisen itserahoitusaste ei ole 60 prosenttia vaan 0–20 prosenttia.

Julkisen talouden suunnitelmassa hallituksen ehdotusten vaikutus on kuntataloutta heikentävä. Tämä johtuu pääosin kuntien peruspalveluiden valtionosuuksiin tehtävästä 75 miljoonan euron säästöstä. On vielä epäselvää, mihin peruspalveluihin 75 miljoonan euron säästö lopulta kohdistuu. Todennäköisesti säästöjä haetaan ainakin osittain koulutuksesta, mikä on huolestuttavaa, sillä hallitus on kohdistanut koulutukseen muitakin merkittäviä leikkauksia. Säästöjä saatetaan etsiä myös työllisyyspalveluista, vaikka työllisyyspalvelut siirrettiin kuntien vastuulle vasta tämän vuoden alussa. Nykyinen ennätysheikko työllisyystilanne on lisännyt kuntien kuormitusta entisestään, eikä tilaa työllisyyspalvelujen heikentämiselle ole.

Kuntatalouden tuloja koskevassa ennusteessa oletetaan, että suhdannetilanne paranee jo ensi vuodesta lähtien. Kuntien verotulojen arvioidaan kasvavan keskimäärin 4,3 prosenttia vuodessa vuosina 2026–2029. On kuitenkin hyvin epävarmaa, paraneeko suhdannetilanne tosiasiallisesti oletetulla tavalla. Valtiovarainministeriö on ennustanut vuoden 2023 keväästä lähtien, että suhdannetilanne paranisi joko saman vuoden lopulla tai ensi vuonna. Näin ei ole kuitenkaan käynyt eli ennusteet ovat olleet viime vuosina ylioptimistisia. Esimerkiksi tämänvuotista kuntatalouden verotuloennustetta on korjattu alaspäin 200 miljoonalla eurolla suhteessa viimevuotiseen julkisen talouden suunnitelmaan.

Lisäksi on muita syitä olettaa, että heikko suhdannetilanne ei välttämättä parane merkittävästi lähitulevaisuudessa. Uuden talousajattelun keskus UTAKin huhtikuussa julkaisemassa ”Onko lääke

vaarallisempi kuin tauti?” -raportissa osoitetaan, että sopeutuksen kielteisiä vaikutuksia on aliarvioitu valtiovarainministeriön ja Euroopan komission vaikutusarvioissa. Suomessa ja muissa EU-jäsenmaissa harjoitettava sopeutus saattaa hyvinkin pitkittää taantuman kestoa jopa vuosikymmenen loppuun asti. Lisäksi on todennäköistä, että Yhdysvaltojen nykyhallinnon tariffipolitiikka heikentää Suomen vientiä ja taloudellista kehitystä. On siis mahdollista, että suhdannetilanne ei parane vuosina 2026–2029, mikä laskisi kuntien verotuloja ja heikentäisi kuntatalouden rahoitusasemaa. Mikäli matalasuhdanteen mahdolliseen pitkittymiseen reagoidaan jälleen uusien sopeutustoimien muodossa, on vaarana, että matalasuhdanteen taittaminen hidastuu taas. Matalasuhdannetta ei pidä enää syventää ja pitkittää päätösperäisesti.

Yhteisöverokannan alentaminen kahdella prosenttiyksiköllä vuodesta 2027 lähtien laskee verotuloja noin 800–900 miljoonaa euroa vuodessa. Kunnat saavat yhteisöverotuotosta noin 20 prosenttia, minkä vuoksi julkisen talouden suunnitelmaan on kirjattu, että hallitus kompensoi tulomenetyksen kunnille. On tärkeää, että menetys kompensoidaan kunnille täysimääräisesti siinäkin tapauksessa, että yhteisöveron alennuksen itserahoitusaste ei lopulta olekaan 60 prosenttia – kuten valtiovarainministeriö on olettanut – vaan 0–20 prosenttia. Jälkimmäinen vaihteluväli on tutkimuskirjallisuuden yleiskuvan mukainen.